

МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Важливою рисою і завданням сучасної музейної педагогіки є поєднання теоретичних засад з навчально-методичними аспектами, зокрема тісні зв'язки з практикою використання музейних експозицій у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. Слід визнати, що незважаючи на утвердження ідей диференційованого підходу до різних категорій відвідувачів, основна увага музейної педагогіки, як і раніше, зосереджена на дитячій та підлітковій аудиторії. У зв'язку з цим провідною тенденцією стає перехід від поодиноких і епізодичних контактів з відвідувачем до створення ступеневої системи музейної освіти.

Нині вітчизняна музейна педагогіка активно шукає нові форми організації навчальної діяльності. Одним з важливих завдань наближення музейної педагогіки до шкільної практики є визначення й апробація принципів, методів, прийомів роботи музеїв із школярами, що в кінцевому наслідку має вилитися в інноваційні методичні розробки проведення нестандартних уроків із різних предметів – історії, українознавства, природознавства, біології, фізики, музики, художньої культури тощо – в приміщенні музею чи з використанням музейних експонатів на базі школи.

На нашу думку, важливим аспектом практичної музейної педагогіки є ефективний добір методів та прийомів проведення таких нестандартних занять, огляд та аналіз яких і є метою цієї статті. Проблема вибору методів і прийомів музейної педагогіки видається актуальною, адже їхній правильний добір сприяє ефективному засвоєнню учнями знань, збагаченню дитячого чуттєвого досвіду, розвитку особистісної та пізнавальної сфер учнів, розширенню світогляду, створенню можливості для формування абстрактного та логіко-аналітичного мислення, виробленню стійкого естетичного смаку.

Стараннями дослідників музейної педагогіки, зокрема Б. Столярова, розроблена модель музейно-педагогічного процесу, в якій виокремлено:

- методологічну основу музейно-педагогічного процесу (діалог із пам'яткою, музейним педагогом, міжособистісний діалог учнів);
- складники музейно-педагогічного процесу (музейне середовище – музейне приміщення, навколomuзейний простір, експозиція, експонат, глядач, музейний педагог);
- форми музейно-педагогічного процесу (екскурсія, заняття в музейній аудиторії або студії; лекція тощо);
- принципи спілкування (за умови партнерських відносин учителя й учня з опорою на їхній життєвий досвід; інтерактивний – людина запам'ятовує лише те, що робить; комплексний, в якому задіяні логіко-аналітичний, чуттєвий, психомоторний канали сприймання тощо) [5, 17-25].

У вітчизняній науково-методичній літературі помітні спроби визначити методи музейної педагогіки на основі узгодження із загальнопедагогічними методами або, дотримуючись класифікацій дидактичних методів за джерелом знань та характером мисленнєвої й пізнавальної активності учнів, провести паралелі щодо їхнього застосування в музеї. Так, наприклад, розповідь і бесіду (як словесні методи) можна використовувати під час вивчення історії експонату, характеристики історичної епохи; методи ілюстрації й демонстрації – для безпосереднього показу експозиції; проблемно-пошуковий – для розкриття певної ідеї експозиції та особливостей її втілення, виявлення враження від побаченого тощо [1, 8].

Зокрема, львівський дослідник О.В. Караманов до власне музейно-педагогічних методів відносить такі: «занурення» в історичну епоху, рольове «прожиття» історичних та культурних подій, інформаційний, продуктивний, репродуктивний, асоціативний, дослідницький методи, методи реконструкції, порівняльних аналогій, моделювання, порівняльного аналізу, випереджувального заохочення [3, 32]. На думку педагога, останній полягає в тому, що музейний працівник будує діалог із групою на заохоченні та

стимулюванні будь-якої активності, намагаючись викликати позитивні емоції. Наприклад, висвітлюючи ідеї експресіоністів, у розповіді слід намагається відкрити й передати глядачам широкий світ почуттів художників, «занурити» їх у почуттями, донести стан автора під час написання твору та зрозуміти, як саме автор бачив утілення своїх ідей та думок [3, 33].

Важливим складником методу є прийом навчання, який дозволяє цілісно розкрити навчальний матеріал, визначити його головні та другорядні елементи та послідовно реалізувати заплановані цілі. Під час вибору конкретного методу та прийому особливу увагу слід приділяти віковим та індивідуальним особливостям кожного школяра. Варто пам'ятати, що в учнів молодшого шкільного віку переважає конкретно-образне мислення, безпосереднє сприймання, їм властива нестійка увага. У роботі з ними використовують переважно словесні й практичні методи: сюжетні ігри, проживання епохи або події, бесіди, замальовки з натури чи з пам'яті, театралізацію. В учнів середніх класів формується абстрактне мислення, раціональний підхід починає переважати над емоційним мисленням, тому в роботі з ними доречно застосовувати практичні й проблемно-пошукові методи – порівняльний аналіз, замальовки з натури, креслення планів і схем, пошукову діяльність. Старшокласники мають сформоване абстрактне мислення, високий інтелектуальний рівень, відтак у спілкуванні з ними використовують переважно проблемно-пошукові й дослідницькі методи – конференції, написання рефератів, доповідей, підготовка та проведення екскурсій. Плануючи заняття в музеї для школярів за певною тематикою, важливо усвідомлювати і розуміти сформовані дитячі уявлення та попередні знання матеріалу [4, 32-33].

Описаний у науково-методичній літературі практичний досвід «музейних педагогів» дозволяє виокремити кілька прийомів музейної педагогіки.

Приєм показу (візуальна демонстрація) – головний складник музейного заняття (увага насамперед спрямовується на риси та ознаки експонатів) – добре підходить для будь-якої вікової групи. Його особливість полягає у відповідній віковій тривалості споглядання та створенні атмосфери привабливості музейних предметів. Показ є універсальним, бо використовується при вивченні творів образотворчого мистецтва, скульптури, кераміки, археологічних знахідок, технічних пристроїв та ін. Окремим аспектом цього прийому є вивчення творів музичного мистецтва, де він буде «прийомом прослуховування» [2, 110].

Приєм коментування (розповідь) застосовують, коли музейний експонат демонструють у процесі розвитку (еволюції) або руху. Для молодших школярів він може бути реалізований в ігровій формі: розповідь має містити більше цікавих фактів і практичної інформації. Для старших розповідь наповнюється науковою інформацією, спеціальними термінами, посиланнями на першоджерела. Коментування доцільно використовувати в експозиції, де «відчувається» розгортання історичних подій, еволюційних процесів, наприклад народних побутових виробів із акцентом на змінах та вдосконаленні впродовж певного часу.

Приєм руху, за допомогою якого пізнають музейний об'єкт і закріплюють знання, при цьому увага акцентується на окремих деталях. Так, під час огляду експозиції народного одягу увага звертається не лише на загальний вигляд вбрання, а й на особливостях вибору тканини, техніці пошиття, які залежать від природи певного регіону, історичної епохи, місцевих звичаїв, традицій тощо. У природничому музеї важливими є особливості зовнішнього вигляду та тілобудови тварин, колір хутра, способи харчування та самозахисту. Застосування прийому руху є доречним для старшокласників, бо сприяє засвоєнню та фіксації дрібних малопомітних деталей певних об'єктів [1, 9].

Приєм реконструкції полягає у відтворенні події або епохи шляхом образної розповіді, через яку педагог «перетворює» учня на дійову особу

певної ситуації (застосовується в роботі з будь-якою віковою групою). Однак реконструкцію важче використовувати під час знайомства з культурно-мистецькими творами. Інколи учням можна запропонувати спробувати самостійно створити подібний експонат (у процесі власної реконструкції вони зможуть належно оцінити мистецькі здібності автора). Занурення в історичну епоху можна втілити за допомогою театралізованого програвання ролей, перебування певний час у костюмах певної епохи, використання побутових предметів (пристроїв) минулого часів [1, 9-10].

Приєм локалізації подій характеризується помітним емоційним впливом, що полягає в «прив'язуванні» певної історичної події до конкретного місця. Так, вивчаючи мистецький твір, можна акцентувати на його авторів, що жив у цьому місті, будинку, зробив вагомий внесок у культурний та освітній розвиток міста; наголосити на належності твору відомим діячам; показати вплив певної події чи предмета на історію міста, країни.

Приєм порівняння полягає в зіставленні різних ознак експоната або різних музейних об'єктів між собою. Можна порівнювати особливості предметів у різні історичні епохи, вираження різними авторами схожих почуттів у різноманітних творах. Зокрема, вивчення експозиції іконопису навчить виявляти й розмірковувати про відмінності в зображенні образів авторами різних регіонів та віросповідання [1, 10].

Приєм цитування загострює інтерес учнів до певного факту, події, явища, надає авторитетності висловлюванням педагога. Підкріплена цитатами інформація збільшує у схильних до сумнівів та гіперболізації старшокласників довіру до розповіді вчителя.

Указані прийоми слід поєднувати з відповідним музичним супроводом, який би поглиблював атмосферу сприйняття музейних експонатів. Після перегляду експозиції слід запропонувати учням творче завдання, виконуючи яке вони зможуть висловити емоції та почуття, викликані переглядом

музейних творів, нав'язні прослуханою музикою, обмінюються думками та враженнями.

Отже, поєднання різноманітних методів та прийомів музейної педагогіки на уроці здатне зробити вивчення будь-якого предмета захоплюючим, а ефект органічного поєднання вербального і візуального впливу з наданням кожному учневі можливості індивідуально закріпити отримані знання шляхом вивчення експозиції і фондкових матеріалів доводить дієвість музейного педагогіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Караманов О.В. Музейна педагогіка в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи // Освіта та педагогічна наука. – 2012. – № 3 (152). – С. 5-12.

2. Лысюк В.Г. Применение театральных упражнений на занятиях в художественном музее / В.Г. Лысюк // Музейная педагогика в школе. – СПб: Спец. литер, 1998. – Вып. 1. – С. 107-120.

3. Основи музейної педагогіки: метод. вказівки і текст лекцій до спецкурсу / уклад. О.В. Караманов – Львів: Видав. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 66 с.

4. Протопопов Ю. Художественный музей: работа со школьниками / Ю. Протопопов // Эстетическое воспитание. – 2002. – № 5 –6. – С. 28-35.

5. Столяров Б.А. Музейная педагогика. История, теория, практика: учебное пособие / Б.А. Столяров – М.: Высш. шк., 2004. – 216 с.